

Pedagogia

Report elaborat, sota la coordinació de Josep González-Agàpito, per Pilar Benejam, Antoni J. Colom, Joan Mateo i Jaume Sarramona amb la col·laboració de Xavier Laudo

SUMARI

Abreviacions	1571
Resum	1573
1. Introducció	1574
2. Metodologia	1574
3. Anàlisi de les recerques publicades	1579
4. Anàlisi de les tesis doctorals	1584
5. Anàlisi de la recerca subvencionada	1590
6. Anàlisi general	1594
7. Anàlisi de la recerca educativa des de la informació de les universitats	1598
8. Conclusions i propostes	1600

ABREVIACIONS

€	euro	UAB	Universitat Autònoma de Barcelona
DURSI	Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació	UB	Universitat de Barcelona
ICE	Institut de Ciències de l'Educació	UdL	Universitat de Lleida
IEC	Institut d'Estudis Catalans	UIB	Universitat de les Illes Balears
LOGSE	Llei orgànica d'ordenació general del sistema educatiu	UNESCO	Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura
TIC	tecnologies de la informació i la comunicació	UOC	Universitat Oberta de Catalunya
		URL	Universitat Ramon Llull

RESUM

L'anàlisi de la recerca pedagògica a Catalunya en el període 1996-2002 és l'objectiu d'aquest report. En aquest període el sistema educatiu formal a Catalunya ha experimentat una profunda reforma i hem assistit a una gran expansió dels àmbits socials i no formals de l'educació.

D'antuvi, ha estat necessari determinar uns criteris bàsics d'interpretació i, especialment, de selecció de les recerques que han estat objecte d'anàlisi. Per ser congruents amb el report anterior, s'han establert els mateixos criteris per considerar una publicació com a recerca pedagògica a Catalunya.

Cada recerca identificada (tesi doctoral, article, llibre o programa de recerca) ha estat introduïda en una base de dades i s'ha vinculat a un descriptor com a mínim i a tres com a màxim, i també ha estat atribuït a un àmbit. S'han depurat les dades inicialment identificades per evitar la repetició d'una mateixa recer-

ca en diverses publicacions. Els objectius d'aquest report, que es va tancar el novembre del 2004, són, a través de la quantitat i la naturalesa de les recerques fetes, poder analitzar la situació general de la recerca pedagògica i establir comparacions amb els resultats del report 1990-1995.

A més, es descriu el potencial en recerca educativa a les nostres universitats, expressat en termes de recursos humans (personal docent i investigador), organismes amb capacitat investigadora (departaments i instituts de ciències de l'educació) i grups de recerca reconeguts. A partir d'aquesta informació i de l'anàlisi de descriptors i d'àmbits, finalment se n'extreuen conclusions i propostes.

La lectura d'aquest informe cal complementar-la amb la consulta de les dades en línia al web de l'IEC: <<http://www.iecat.net>>.

1. INTRODUCCIÓ

Si tradicionalment s'ha concedit un important paper a l'educació en el desenvolupament d'un país, les profundes transformacions que ha estat vivint la societat catalana, conjuntament amb l'occidental, fan especialment interessant examinar com i de quina manera s'ha desenvolupat la recerca en el camp de la pedagogia com a ciència que té per objecte d'estudi i recerca l'educació. Fer l'anàlisi d'aquesta recerca pedagògica a Catalunya en el període 1996-2002 és l'objectiu d'aquest report. En aquest període el sistema educatiu formal a Catalunya ha experimentat una profunda reforma que vol donar resposta a les noves demandes socials. També hem assistit a Catalunya a una gran expansió dels àmbits socials i no formals de l'educació com a resposta d'aquelles demandes i a un procés de diversificació social.

El present estudi sobre la situació de la recerca pedagògica a Catalunya és continuació del realitzat anteriorment per encàrrec del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació (DURSI) a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC)¹ i que abastà el període comprés entre el 1990 i el 1995. L'equip ha estat integrat per Pilar Benejam i Jaume Sarramona de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Joan Mateo de la Universitat de Barcelona (UB), Antoni J. Colom de la Universitat de les Illes Balears (UIB), com a avaluador extern, i Josep González-Agàpito de la UB i membre de l'IEC, i amb la col·laboració de Xavier Laudo de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). La variada especialització dels integrants de l'equip de treball garanteix la diversitat de perspectives amb què s'han encarat les dades obtingudes corresponents als set anys estudiats. Volem agrair la col·laboració rebuda pels responsables de recerca de la majoria de les universitats catalanes i el suport tècnic de la Secretaria Científica de l'IEC.

2. METODOLOGIA

2.1. Criteris de selecció de les dades

D'antuvi ha estat necessari determinar uns criteris bàsics d'interpretació i, especialment, de selecció de les recerques que

han estat objecte d'anàlisi. La primera qüestió important que ha calgut determinar ha estat el concepte mateix de cerca pedagògica, que no és una qüestió tan senzilla com resulta en altres camps d'estudi, donada la proliferació de publicacions en òrgans de difusió que tenen molt divers nivell científic general i criteris per decidir les publicacions mateixes. D'altra banda, existeix una gran quantitat de «materials didàctics» de diferent caire, dirigits tant al mateix alumnat del sistema educatiu i de l'educació no formal, com als professionals responsables de la docència i l'orientació i suport, els quals són realment necessaris per a la tasca educativa, però que no signifiquen un avenç del coneixement científic, sinó una aplicació d'aquest coneixement. Sense que posem en dubte la lògica interacció que hi ha entre elaboració de coneixement i la seva aplicació. Per ser congruents amb el report anterior, que va treballar amb les dades recollides en el *Llibre blanc de la recerca educativa a Catalunya*, encarregat per la Generalitat de Catalunya i publicat el 1998, s'han establert els mateixos criteris que s'empraren aleshores per considerar una publicació com a recerca pedagògica a Catalunya; concretament són els següents:

- s'han seleccionat les produccions que tenen algun tipus de contrastació extrasubjectiva per avalar els plantejaments defensats. Per aquest motiu no s'han considerat aquelles produccions que són el resultat exclusiu d'una reflexió personal sense que això vagi en detriment de la vàlua que tenen les reflexions i propostes personals o col·lectives per a millora de la nostra educació;

- també s'exclouen de l'anàlisi les aportacions que són materials didàctics en el sentit ampli del terme, incloent-hi els llibres de text de qualsevol nivell del sistema educatiu i les propostes d'organització curricular de les diverses disciplines acadèmiques;

- respecte al criteri de delimitació territorial de les recerques, s'han seleccionat exclusivament les produccions dels autors que treballen a Catalunya o que hi són vinculats. També s'ha advertit que tinguessin aplicació general o bé que el territori de referència de les recerques fos Catalunya;

- en cap moment s'han emprat criteris de qualitat sobre les recerques identificades, ni sobre els òrgans als quals són vinculades o on apareixen publicades;

1. J. GONZÁLEZ-AGÀPITO (coord.), P. BENEJAM, A. COLOM, J. MATEO, J. PÉLACH i J. SARRAMONA. *Reports de la recerca a Catalunya: Pedagogia*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998.

– les tesis i els treballs de recerca de doctorat s’han considerat tots recerques, sense entrar en més consideracions, sempre que complissin els requisits referents a la territorialitat ja esmentats;

– les fonts d’informació per a la identificació de les recerques han estat les revistes científiques i professionals de l’educació, els llibres de les editorials que en l’àmbit del territori espanyol publiquen en aquest camp i les bases de dades de què disposen les administracions i els organismes que financen recerques educatives.

Totes les recerques identificades han estat entrades en una base de dades elaborada pel personal d’informàtica de l’Institut i que pot ser consultada en el seu web: <<http://www.iecat.net>>.

Cal advertir, finalment, que s’ha efectuat una depuració de les dades inicialment identificades per evitar la repetició d’una mateixa recerca en diverses publicacions, com és habitual que es faci amb les tesis doctorals, per exemple. Decisió justificada, perquè els objectius d’aquest report no són la identificació de la quantitat de publicacions que hagin realitzat els autors, ni les existents en els diferents òrgans de difusió, sinó la quantitat i naturalesa de les recerques fetes, per així poder capir la situació general de la recerca pedagògica i extreure’n conclusions.

2.2. Criteris d’anàlisi

Cada recerca identificada ha estat adscrita a un màxim de tres descriptors, d’acord amb la relació que ja es va emprar en l’anterior report, la qual s’ha ampliat amb descriptors nous d’acord amb les necessitats constatades per les recents recerques. Aquests descriptors s’han escrit a un sol àmbit, el que els era més proper, malgrat que molts es vinculen a diversos àmbits en la pràctica. La relació completa dels descriptors i els àmbits és la que es descriu a la taula 1.

2.3. Base de dades del report

A l’efecte d’una millor sistematització i organització de la informació recollida per a l’elaboració del report s’ha creat una base de dades, l’estructura i funcionalitat de la qual detallarem a continuació. Cada recerca identificada que s’ha entrat a la base de dades s’ha vinculat a un mínim d’un descriptor i un màxim de tres, alhora que s’ha atribuït a un àmbit. De tal faïso que, com més avall veurem, el total de treballs comptabilitzats per àmbit és el mateix nombre que el de treballs totals introduïts a la base de dades. No succeeix així en el cas dels des-

criptors, ja que segons s’hagi assignat un, dos, o tres descriptors a una mateixa recerca, el nombre resultant del total superarà, de fet, el número total d’entrades de la base. Circumstància, aquesta, que cal tenir en compte a l’hora de treballar amb percentatges. La base de dades està disponible en línia al web de l’IEC.

2.4. Estructura

L’estructura de la base de dades ha estat pensada per poder fer cerques de manera senzilla i directa. Així, consta d’una barra de menú horitzontal a la part superior des de la qual es pot accedir a un apartat de cerques globals i, a més, a les diferents parts de la base, que són les següents: tesis doctorals, projectes de recerca, articles i llibres (figura 1).

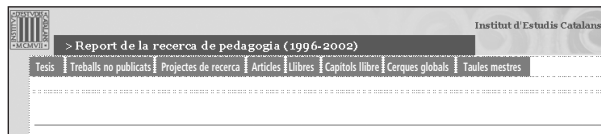

FIGURA 1. Apartats de la base de dades.

2.4.1. Cerques globals

En el capítol de cerques globals podem fer quatre tipus de cerques: per autor, àmbits, descriptors i anys.

En primer lloc, en la cerca per autor, trobem un menú desplegable amb tots els autors dels quals hi ha algun treball a la base de dades (figura 2). Un cop executada la cerca ens apareixen els treballs incorporats a la base d’aquest autor, separats segons siguin tesis doctorals, treballs no publicats, projectes de recerca, articles o llibres (figura 3). Alhora, per cadascun dels treballs trobats hi apareixen les dades relacionades disponibles com ara el títol de la revista, el nombre i les pàgines si és un article, l’editorial i el lloc d’edició si és un llibre, etc.

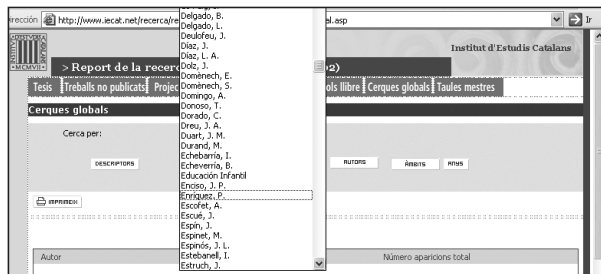

FIGURA 2. Fragment del desplegable dels autors dels quals hi ha algun treball a la base de dades.

TAULA 1
Relació d'àmbits i descriptors

Àmbit	Descriptors
Aspectes socials de l'educació	Actituds
	Dinàmica de grups
	Igualtat d'oportunitats
	Integració escolar
	Integració ètnica
	Integració social
	Minories
	Atenció a la diversitat
	Gestió del conflicte
	Serveis socials
	Educació familiar
	Bilingüisme
	Voluntariat i ONG
	Violència
	Avaluació
Avaluació de centres educatius	
Avaluació de continguts	
Avaluació de la recerca	
Avaluació de necessitats	
Avaluació de programes	
Avaluació del professorat	
Avaluació del sistema educatiu	
Qualitat de l'educació	
Avaluació institucional	
Avaluació de la recerca	
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics	Competències
	Continguts
	Curriculum
	Educació compensatòria
	Educació emocional
	Educació estètica
	Educació física
	Educació intel·lectual
	Educació intercultural
	Educació moral
	Educació precoç
	Educació religiosa
	Estils cognitius
	Èxit escolar
	Guies didàctiques
	Innovació educativa
Interdisciplinarietat	

TAULA 1 (Continuació)
Relació d'àmbits i descriptors

Àmbit	Descriptors	
	Investigació-acció	
	Literatura	
	Llibres de text	
	Material didàctic	
	Psicomotricitat i expressió corporal	
	Rendiment acadèmic	
	Resolució de problemes	
	Tècniques d'estudi	
	Tutoria	
	Didàctiques especials	Didàctica de l'educació física
Didàctica de l'expressió artística		
Didàctica de la filosofia		
Didàctica de la lectoescriptura		
Didàctica de la llengua i literatura		
Didàctica de la música		
Didàctica de la tecnologia		
Didàctica de les ciències experimentals		
Didàctica de les ciències naturals		
Didàctica de les ciències socials		
Educació comparada	Educació comparada	
	Educació especial	Cecs
		Disminuïts psíquics
		Educació especial
		Logopèdia
		Sords
	Educació no formal	Educació ambiental
		Educació cívica
		Educació d'adults
		Educació formal i informal
Educació per a la pau		
Educació per a la salut		
Educació per al consum		
Educació per al lleure		
Educació permanent		
Educació social		
Biblioteques		
Educació viària		
Animació sociocultural		

TAULA 1 (Continuació)
Relació d'àmbits i descriptors

Àmbit	Descriptors
Educació per nivells	Ensenyament universitari
	Batxillerat
	Educació infantil
	Educació primària
	Educació general bàsica
	Ensenyament secundari
	Nivells d'educació
Selectivitat	
Formació professional (inicial i contínua)	Formació ocupacional
	Formació professional
	Integració sociolaboral
	Pedagogia laboral
	Sortides professionals
	Tallers i aules taller
Trànsit escola-treball	
Història de l'educació	Història de l'educació
Organització educativa	Direcció de centres
	Escola comprensiva
	Escola pública
	Escoles rurals
	Formació de directius de centre
	Normatives educatives
	Organització de centres
Participació	
Pedagogia social	Antidrogoaddicció
	Delinqüència
	Educació a les presons
	Factors de risc
	La figura de l'educador social
	Menors
	Tercera edat
	Pedagogia hospitalària
	Intervenció socioeducativa
Política i planificació educativa	Economia de l'educació
	Legislació
	Mapes escolars
	Planificació educativa

TAULA 1 (Continuació)
Relació d'àmbits i descriptors

Àmbit	Descriptors
	Política de l'educació
	Preses de decisions
	Prospectiva
	Reforma de l'educació
	Economia de l'educació
Professorat i professionals de l'educació	Docència
	Formació inicial
	Formació permanent
	La figura del pedagog
Pensament del professor	
Psicopedagogia	Adolescència
	Aprenentatge
	Atenció
	Coeducació
	Creativitat
	Diagnòstic educatiu
	Diferències sexuals
	Fracàs escolar
	Infància
	Interès
	Joc
	Juventut
Motivació	
Orientació	
Superdotats	
Processos cognitius	
Tecnologia educativa	Cinema
	Comunicació
	Educació a distància
	Mitjans de comunicació
	Noves tecnologies
	Tecnologia educativa
Televisió	
Teoria de l'educació	Epistemologia
	Ideologia educativa
	Antropologia de l'educació
	Filosofia de l'educació
	Metodologia de la recerca

FIGURA 3. Exemple de la llista de treballs d'un autor seleccionat (tesis, articles, llibres, etc.).

En segon lloc, també es pot cercar per àmbits. De manera que simplement prement el botó corresponent, apareix una llista amb el nombre total de treballs distribuïts per cada àmbit. En assignar-se un únic àmbit a cada recerca, tenim que el total de treballs en la llista d'àmbits és el total d'entrades de la base de dades. En fer aquesta operació, també ens apareixen els descriptors que formen part de cada àmbit i com s'hi distribueixen els diferents tipus de treballs (figura 4).

Àmbit	Descriptor	Element (Núm)	Número aparicions total
Aspectes socials de l'educació	Integració social	Llibres (4)	11
		Articles (2)	
		Tesis (3)	
Integració escolar	Integració escolar	Projectes de recerca (2)	6
		Articles (2)	
		Tesis (2)	
Actituds	Actituds	Projectes de recerca (2)	5
		Llibres (1)	
		Articles (2)	
Igualtat d'oportunitats	Igualtat d'oportunitats	Tesis (1)	1
		Projectes de recerca (1)	

FIGURA 4. Fragment de la visualització del nombre de treballs assignats per àmbit i descriptor.

En tercer lloc, és pot fer la cerca per descriptors. D'aquesta manera, i també prement el botó corresponent, apareix la llista de descriptors ordenats alfabèticament amb el nombre total de treballs als quals ha estat assignat.

Finalment, també es pot fer una cerca global per anys. Accionant el botó corresponent ens apareix el nombre total de recerques incloses a la base, distribuïdes per cadascun dels anys objecte d'estudi del report.

2.4.2. Tesis doctorals, articles i llibres

Pel que fa a les tesis doctorals, així com als treballs no publicats, els articles, llibres i capítols de llibre, la cerca es pot fer pel títol del treball en qüestió, per autor i també per àmbit i per descriptor (figura 5). En el cas de les tesis doctorals se cerca també pel nom del director. En tots els casos, però, es poden trobar les recerques recollides en la base al voltant d'un descriptor determinat o d'un àmbit. De manera que en demanar un descriptor o àmbit ens apareix la llista de tots els treballs als quals ha estat assignat aquell element. A partir de la llista resultant, es pot seleccionar un treball determinat i accedir a la totalitat de les dades relacionades amb aquest treball (figura 6).

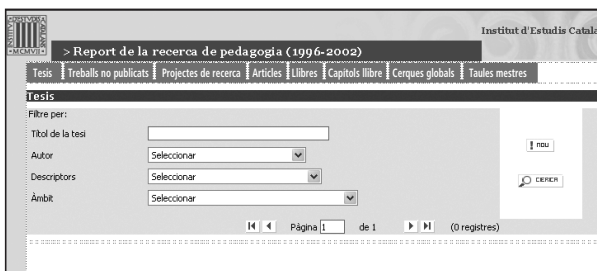

FIGURA 5. Alguns tipus de cerques possibles.

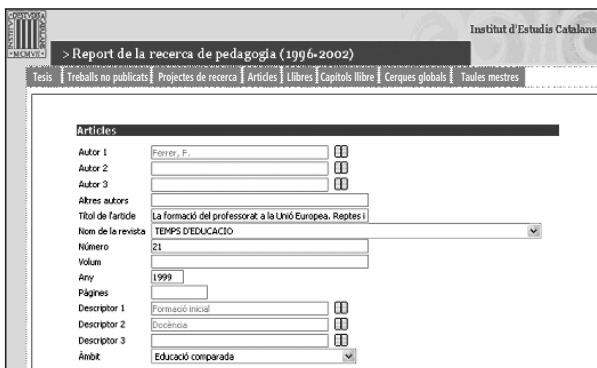

FIGURA 6. Exemple de la totalitat de les dades corresponents a un treball.

2.4.3. Projectes de recerca

Pel que fa als projectes de recerca, a més de poder fer cerques amb les possibilitats anteriors (títol, autor, àmbits i descriptor), també són disponibles altres opcions com ara l'organisme financer i l'any. D'aquesta manera es pot accedir a totes les recerques, d'entre les recollides a la base, realitzades en un any determinat. Com també es poden veure els diferents projectes de recerca finançats per un organisme o un altre. Així mateix es poden buscar els projectes de recerca d'acord amb el seu investigador principal.

2.5. Funcionalitat

Entre les funcions d'aquesta base de dades es compten les referides a emmagatzemar, organitzar i recuperar la informació. Per poder treballar amb el volum prou important de dades que havíem recollit ens calia poder sistematitzar-lo d'alguna manera per tal que ens fes un bon servei per a l'anàlisi, i aquesta base de dades ens ho ha permès fer.

Pel que fa a la recuperació de la informació, la cerca global per àmbits ens permet veure una panoràmica general de quines són les línies de recerca més conreades en el període 1996-2002. Unes línies que es poden desglossar bo i contrastant-les amb la cerca per descriptors. Tenint en compte que a cada recerca se li ha assignat un àmbit però, també, un o més descriptors es poden analitzar, d'una banda, els totals i els percentatges de recerques distribuïdes per àmbits, i d'una altra, els totals i percentatges de les recerques distribuïdes per descriptors. Així tenim que els resultats en descriptors i en àmbits permeten, tot contrastant-los, fer una anàlisi més rica, ja que es poden conjugar les assignacions més rígides d'una recerca a un sol àmbit amb les més flexibles referents als descriptors. Això és possible gràcies al fet que cada treball inclòs a la base té assignats diferents descriptors que poden, alhora, estar adscrits a diferents àmbits.

En referència als anys, ho hem dit més amunt, podem veure, des d'un punt de vista global, quina ha estat l'evolució de la producció en recerca al llarg del període estudiat. I també podem fer-ho específicament pel que fa als projectes de recerca finançats pels diferents organismes.

La base de dades també ens ofereix, com hem vist, la possibilitat de fer cerques per autor i per directors de tesi o de projectes de recerca. Això permet abordar tota una sèrie d'anàlisis molt més específiques que no és, però, el propòsit d'aquest informe.

3. ANÀLISI DE LES RECERQUES PUBLICADES

En aquest primer capítol d'anàlisi es tracten les recerques identificades mitjançant la seva publicació en articles i llibres, d'acord amb els criteris de recerca determinats anteriorment. En alguns casos no s'han comptabilitzat publicacions que es veien clarament derivades de les tesis o els projectes de recerca ja identificats com a tals; això explica el seu nombre relativament baix en comparació amb aquestes fonts.

3.1. Recerques per àmbits

Com ja es va fer en el report de l'any 1998, per donar sentit a la quantitat de descriptors sota els quals s'han definit les recer-

ques identificades en els anys següents s'han determinat unes línies de recerca que si bé no els agrupen de manera exclusiva permeten una major simplificació dels camps d'estudi. Concretament es tracta dels disset àmbits ja presentats en la introducció i que segueixen les denominacions més habituals en el món acadèmic i dels organismes internacionals, com per exemple la UNESCO.

Som conscients que, com ja passa en el cas dels descriptors, sempre pot resultar discutible l'assignació d'una recerca a un àmbit concret —perquè la decisió ha estat d'assignació a un sol àmbit—, donada la transversalitat de molts dels temes educatius. Amb tot, hem intentat mantenir un criteri constant al llarg de tot el procés de classificació, el qual no ha estat mai realitzat per un sol membre de l'equip d'aquest estudi.

Repartides per àmbits, el total de recerques identificades dona la distribució que es mostra a la pàgina següent (taula 2).

El bloc més important de les recerques identificades en les publicacions correspon a les didàctiques especials (24,3 %), mentre que els àmbits menys treballats corresponen a la formació professional, l'educació per nivells i l'educació no formal. També han estat força treballats els àmbits de la història de l'educació, els aspectes socials de l'educació, la psicopedagogia, l'avaluació i la teoria de l'educació.

Fent una valoració del nivell de tractament dels diferents àmbits a partir de la mitjana de registres, que és de quinze, hem classificat els àmbits en més tractats (A i B) i menys (C i D).

3.2. Recerques per descriptors

Presentem les recerques per descriptors agrupats dins l'àmbit que els té de manera preferent, recordant que el total de recerques per descriptors és superior al de recerques per àmbits, atès que cada recerca podia ser identificada en tres descriptors. No es relacionen els descriptors que no han tingut cap treball assignat.

En l'àmbit de les didàctiques especials l'assignació per descriptors dona la relació següent (taula 3).

Un grup de quatre descriptors sumen el 65 % de les recerques assignades, coincidint amb les matèries curriculars considerades bàsiques. També és simptomàtic que hi hagi descriptors sense recerques, com és el cas del llatí i el català, si bé en el segon cas han quedat diluïdes entre altres descriptors lingüístics; les didàctiques de la tecnologia, de l'expressió artística i de la lectoescriptura tenen un nivell de recerca baix. Amb tot, com ja s'ha assenyalat anteriorment, aquest és un àmbit de recerca majoritari, entre altres motius perquè agrupa activitats que podríem qualificar d'*innovació didàctica*, si bé en aquesta anàlisi,

TAULA 2
Recerques per àmbits

Àmbit	Recerques	Percentatge	Intensitat
Didàctiques especials	62	24,3	A
Història de l'educació	28	11,0	B
Aspectes socials de l'educació	23	9,0	B
Psicopedagogia	22	8,6	B
Avaluació	20	7,8	B
Teoria de l'educació	17	6,7	B
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics	14	5,5	C
Tecnologia educativa	11	4,3	C
Educació especial	10	3,9	C
Política i planificació educativa	9	3,5	D
Educació comparada	8	3,1	D
Organització educativa	7	2,7	D
Professorat i professionals de l'educació	6	2,3	D
Pedagogia social	6	2,3	D
Educació no formal	5	2,0	D
Educació per nivells	4	1,5	D
Formació professional (inicial i contínua)	3	1,2	D
<i>Total</i>	255		

TAULA 3
Didàctiques especials

Descriptor	Recerques
Didàctica de l'expressió artística	1
Didàctica de la filosofia	3
Didàctica de la lectoescriptura	2
Didàctica de la llengua i literatura	9
Didàctica de la música	3
Didàctica de la tecnologia	1
Didàctica de les ciències experimentals	13
Didàctica de les ciències naturals	6
Didàctica de les ciències socials	11
Didàctica de les llengües estrangeres	6
Didàctica de les matemàtiques	9
<i>Total</i>	64

a diferència de la realitzada els anys anteriors, no s'han inclòs tot un conjunt d'estudis d'estricta caràcter aplicatiu i curricular que es vinculen amb les llicències d'estudis que anualment dona el Departament d'Ensenyament (actualment Departament d'Educació) als funcionaris docents.

L'àmbit de la història de l'educació ha tingut un tractament important en el conjunt de les recerques publicades, mostra de l'interès del tema i de l'impuls que han donat a aquests estudis els investigadors catalans. Com a descriptor, la història de l'educació apareix en trenta-un registres, tres més que els assignats a l'àmbit (taula 4).

TAULA 4
Història de l'educació

Descriptor	Recerques
Història de l'educació	31
<i>Total</i>	31

Els aspectes socials de l'educació abasten una relació de descriptors més àmplia (taula 5).

TAULA 5
Aspectes socials de l'educació

Descriptor	Recerques
Integració social	6
Integració escolar	2
Actituds	3
Igualtat d'oportunitats	1
Integració ètnica	4
Minories	6
Atenció a la diversitat	3
Bilingüisme	5
Voluntariat i ONG	2
Violència	1
<i>Total</i>	33

Les dimensions socials de l'educació són objecte de preocupació creixent. L'explicació ens la donen els mateixos descriptors, on els aspectes vinculats a la immigració i les minories i tot el que comporten en l'àmbit educatiu són mereixedors d'estudis específics. D'altra banda, torna a sorgir la preocupació pel bilingüisme, que en gran part està vinculat als descriptors anteriors.

En l'àmbit de la psicopedagogia la relació de descriptors més tractats és la de la taula 6.

TAULA 6
Psicopedagogia

Descriptor	Recerques
Processos cognitius	5
Aprenentatge	8
Orientació	4
Diferències sexuals	2
Diagnòstic educatiu	3
Coeducació	5
Creativitat	1
Fracàs escolar	2
Educació emocional	6
<i>Total</i>	36

Els descriptors més tractats són els que es vinculen amb l'aprenentatge i els processos cognitius, si bé s'adverteix la importància creixent de l'educació emocional, que ha estat afegida com a descriptor nou en aquest àmbit. També és destacable l'interès per la coeducació i l'orientació, temàtiques, aquestes, que encara són mereixedores d'estudis rigorosos.

La relació de descriptors corresponent a l'àmbit de l'avaluació queda tal com mostra la taula 7.

TAULA 7
Avaluació

Descriptor	Recerques
Avaluació de programes	10
Avaluació de l'alumnat	1
Avaluació de centres educatius	4
Avaluació de continguts	1
Avaluació de necessitats	1
Avaluació del professorat	5
Avaluació institucional	6
Qualitat de l'educació	4
Avaluació de la recerca	4
<i>Total</i>	36

L'avaluació es manté com un àmbit d'atenció alta per part dels investigadors, i és l'avaluació de programes el descriptor més tractat, com ja succeí els anys anteriors als ara analitzats. És destacable, però, l'aparició de nous descriptors que són propis dels nous temps, com és el d'avaluació institucional i de qualitat de l'educació, que fan referència a les preocupacions per la millora de la qualitat de l'educació.

La teoria de l'educació és un dels àmbits limitats pel que fa al nombre de descriptors (taula 8).

La denominació d'aquest àmbit és susceptible d'interpretacions força diverses a l'hora d'encabir recerques específiques, fins al punt que, a banda del descriptor «ideologia educativa», la resta podrien constituir àmbits propis. Sense entrar ara en aquestes consideracions epistemològiques i per seguir en la línia oberta amb l'estudi anterior, ens limitarem a comentar que la filosofia de l'educació centra la majoria d'estudis dels descriptors seguit del de metodologia de recerca.

En el setè lloc de freqüències de recerques publicades hi ha l'àmbit del desenvolupament curricular i aspectes didàctics, al qual s'ha assignat una nodrida sèrie de descriptors (taula 9).

TAULA 8
Teoria de l'educació

Descriptor	Recerques
Metodologia de recerca	6
Epistemologia	3
Ideologia educativa	3
Filosofia de l'educació	11
Antropologia de l'educació	1
<i>Total</i>	24

TAULA 9
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics

Descriptor	Recerques
Material didàctic	2
Curriculum	6
Innovació educativa	4
Educació moral	6
Rendiment acadèmic	2
Resolució de problemes	1
Estils cognitius	1
Investigació-acció	2
Tècniques d'estudi	2
Educació intel·lectual	1
Educació física	2
Educació intercultural	14
Educació estètica	4
Competències	3
Literatura	2
<i>Total</i>	52

Aquest àmbit té assignats alguns descriptors de caire molt transversal, la qual cosa explica l'elevat nombre de freqüències que sumen en total cinquanta-dues en comparació a la quantitat de recerques que s'han vinculat estrictament a l'àmbit (catorze); alguns són pròxims a les didàctiques especials i altres reflecteixen la creixent preocupació per les minories culturals

(educació intercultural), així com per la dimensió moral de l'educació. S'adverteix un progressiu augment dels estudis vinculats a l'educació estètica, símptoma de l'existència d'especialistes d'aquests camps que realitzen treballs de recerca.

En l'àmbit de la tecnologia educativa no són inclosos gaires descriptors, concretament els presentats a la taula 10.

TAULA 10
Tecnologia educativa

Descriptor	Recerques
Noves tecnologies	7
Comunicació	3
Mitjans de comunicació	1
Tecnologia educativa	1
Cinema	1
Educació a distància	2
<i>Total</i>	15

És clara la preponderància de les recerques vinculades a les «noves tecnologies», si bé ja fóra més precís parlar de tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), car la seva novetat ja no és tal. Vinculades amb la utilització de les TIC hi ha les recerques sobre la comunicació i l'educació a distància, que han cobrat un fort impuls en els darrers anys, gràcies precisament a la utilització de les TIC i l'aprenentatge en xarxa (*e-learning*).

Pel que fa a l'educació especial, vegeu la informació de la taula 11.

TAULA 11
Educació especial

Descriptor	Recerques
Disminuïts psíquics	2
Sords	1
Educació especial	7
<i>Total</i>	10

La importància del tema no es correspon amb el limitat nombre de recerques que recauen en aquest àmbit, tal com ja va passar en l'etapa anterior.

La política i planificació educativa queda relacionada sota la relació de descriptors a la taula 12.

TAULA 12
Política i planificació educativa

Descriptor	Recerques
Reforma de l'educació	4
Política de l'educació	4
Legislació	1
Economia de l'educació	1
Presa de decisions	1
<i>Total</i>	11

La ja comentada aplicació avançada de la reforma i la seva finalització temporal podrien explicar la baixa densitat de recerques en aquest àmbit, augmentada pel fet que la política i la planificació educativa com a camps de recerca no gaudeixen de tradició investigadora en les nostres universitats. Sens dubte es tracta d'un dèficit que caldria corregir per col·laborar en la presa de decisions de política educativa que han de fer les administracions pertinents.

L'educació comparada té assignat un sol descriptor amb nou freqüències, que mostra encara un cert potencial de recerca que resulta d'especial interès en aquests temps de fortes relacions internacionals (taula 13).

TAULA 13
Educació comparada

Descriptor	Recerques
Educació comparada	9
<i>Total</i>	9

L'organització educativa ha estat estructurada en els descriptors següents (taula 14).

L'organització dels centres escolars segueix gaudint d'una preocupació moderada per part dels investigadors, si bé en comparació amb l'etapa analitzada anteriorment ha baixat la preocupació per algunes temàtiques més específiques com ara la participació, la normativa educativa i la formació de directius, que no té cap registre. Cal considerar, no obstant això, que algunes recerques vinculades amb la qualitat i l'avaluació institucional de l'àmbit de l'avaluació tenen clares vinculacions amb l'organització educativa.

El professorat i professionals de l'educació ens dóna la relació de descriptors a la taula 15.

TAULA 14
Organització educativa

Descriptor	Recerques
Organització de centres	8
Direcció de centres	2
Escoles rurals	3
Normatives educatives	1
Participació	1
<i>Total</i>	15

TAULA 15
Professorat i professionals de l'educació

Descriptor	Recerques
Formació inicial	2
Formació permanent	3
Docència	6
Pensament del professor	1
La figura del pedagog	2
La figura de l'educador social	1
<i>Total</i>	15

La preocupació per investigar sobre el professorat i la resta de professionals de l'educació està clarament per sota de la mitjana de recerques per àmbit, però la millora de la docència encara és objecte important de preocupació.

La pedagogia social té els descriptors que hi ha a la taula 16.

TAULA 16
Pedagogia social

Descriptor	Recerques
Menors	2
Delinqüència	1
Factors de risc	4
Educació a les presons	1
Tercera edat	1
Serveis socials	2
<i>Total</i>	11

El contingut d'aquest àmbit s'ha pres en el sentit més tradicional de la pedagogia social, de manera que els descriptors implicats són els que representen els sectors i grups socials que necessiten una atenció educativa específica. El repartiment de les recerques entre els descriptors no assenyalen grans diferències, si bé els factors de risc han estat els més tractats.

L'àmbit de l'educació no formal és un dels més diversos en descriptors, però en l'anàlisi de llibres i articles publicats solament surten tres descriptors assignats (taula 17).

TAULA 17
Educació no formal

Descriptor	Recerques
Educació social	8
Educació ambiental	3
Educació d'adults	3
<i>Total</i>	14

La consideració d'un contingut més ampli a la pedagogia social que l'abans atorgat ens duria segurament a incloure en aquell àmbit alguns dels descriptors ara mostrats, però si ens centrem en la proposta feta per a l'educació no formal —d'altra banda concepte, aquest, també d'ampli espectre en el moment de la seva generalització en els organismes internacionals d'educació—, advertirem que l'educació social, l'educació d'adults i l'educació ambiental són els descriptors tractats, aquest darrer com una manifestació representativa de les preocupacions educatives més recents.

Un àmbit forçosament de caire transversal és el que s'ha denominat *educació per nivells* (taula 18).

TAULA 18
Educació per nivells

Descriptor	Recerques
Ensenyament secundari	8
Universitat	10
Educació primària	2
Educació infantil	2
Selectivitat	1
<i>Total</i>	23

Com s'ha indicat, les característiques dels descriptors aquí agrupats fan que siguin compartits per diversos àmbits i així

s'explica el seu nombre total molt superior al de les recerques estrictament assignades a l'àmbit (quatre). És destacable que el nivell educatiu objecte de més tractament sigui la universitat, seguit de l'ensenyament secundari.

La relació de descriptors assignats a la formació professional donen els resultats de la taula 19.

TAULA 19
Formació professional

Descriptor	Recerques
Formació professional	8
Formació ocupacional	2
Pedagogia laboral	1
Integració sociolaboral	5
Sortides professionals	3
<i>Total</i>	19

La formació professional no gaudeix de tota la preocupació que mereixeria per part dels investigadors, donada la seva transcendència social i econòmica. Es tracta d'un dels àmbits amb clara necessitat de desenvolupament, especialment pel que fa a la formació contínua.

4. ANÀLISI DE LES TESIS DOCTORALS

Són cent cinquanta-sis el nombre de tesis doctorals que s'han presentat a les universitats catalanes entre els anys 1996 i 2002, en el marc dels estudis pedagògics. Hem inclòs tots aquests treballs en els disset àmbits que tenim identificats i, d'acord amb les freqüències obtingudes, podem establir les tres categories següents (taula 20).

TAULA 20
Àmbit que evidencia un major nivell de recerca

Àmbit	Nombre de tesis
Didàctiques especials	24

Un 15,38 % del total de les tesis presentades en el si de les ciències de l'educació fa referència a aquest àmbit, sempre capdavanter en la recerca pedagògica a Catalunya; per tant, cal parlar d'absoluta normalitat respecte als antecedents que tenim. També cal dir que els altres àmbits es troben a una distància sig-

nificativa que reafirma, si més no, l'hegemonia de les didàctiques especials, tal com veurem a continuació (taula 21).

TAULA 21
Àmbits de caràcter intermedi

Àmbit	Nombre de tesis
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics	15
Professorat i professionals de l'educació	15
Teoria de l'educació	14
Educació no formal	13
Aspectes socials de l'educació	12
Avaluació	11
Organització educativa	10

Com es veu, en aquesta categoria hem reunit uns àmbits que ens aporten entre el 9,15 % i el 6,41 % de les tesis presentades, la qual cosa ens dona un ampli grup de temàtiques que en principi aporten un nivell d'investigació que defuig el que hem trobat en les altres llistes, tal com veurem en parlar de la recerca subvencionada. D'aquesta manera podem dir que ens sorprèn, per exemple, la quota aconseguida pels àmbits de professorat i professionals de l'educació, i organització educativa, gairebé residuals en els altres tipus de recerca i que tenen aquí un nivell significatiu de presència. Gairebé el mateix podríem dir de l'àmbit de la teoria de l'educació, la presència del qual és més significativa en el capítol de les tesis que no pas en les recerques subvencionades i els articles publicats (si bé aporta un considerable nombre de llibres: onze sobre un total de cinquanta-vuit, o sia, gairebé un 19 % del total, la qual cosa potser es podria relacionar amb aquest nombre important de tesis desenvolupades).

En aquest segon nucli que comentem s'integren un total de noranta tesis, el 57,69 % del total, que si les ajuntem amb les didàctiques especials, aquests vuit àmbits capdavanters ens ocuparien quasi el 75 % de totes les tesis doctorals presentades a les universitats catalanes; així, doncs, és fàcil ara dir que la recerca aportada per les tesis es fa palesa primordialment en els àmbits fins ara esmentats.

Potser caldria destacar el paper rellevant de les tesis que es preocupen per l'educació no escolar, ja que els àmbits de l'educació no formal i els dels aspectes socials de l'educació conformen un conjunt de vint-i-cinc tesis, el 16 % del total de les tesis presentades, xifra que superaria l'àmbit majoritari de les didàctiques especials (taula 22).

TAULA 22
Àmbits minoritaris

Àmbit	Nombre de tesis
Tecnologia educativa	8
Pedagogia social	7
Formació professional	6
Psicopedagogia	5
Història de l'educació	5
Educació especial	4
Educació per nivells	4
Política i planificació educativa	2
Educació comparada	1

Hem agrupat els àmbits que ens aporten un 5 % o menys del total de tesis de pedagogia presentades, de manera que resulten un total de nou àmbits diferents. Sembla, doncs, que la recerca mitjançant les tesis està molt polaritzada, de tal manera que podríem parlar de dos grans grups d'àmbits: els majoritaris i els minoritaris. En aquest tercer grup, amb quaranta-dues tesis per nou àmbits, trobem una mitjana de 4,6 tesis per àmbit, molt per sota dels altres grups.

De totes maneres, una anàlisi més acurada dels diversos àmbits inclosos en aquesta categoria ens contrasta un fet prou curiós com és el cas de la tecnologia educativa. Efectivament, sorprèn l'escàs nombre d'aquest tipus de tesis, màxim si ho comparem amb les que aporta la recerca subvencionada, on, amb trenta-tres recerques, és l'àmbit més nombrós. El mateix podríem dir de la psicopedagogia, que també té, amb vint-i-vuit treballs, una gran presència en les recerques subvencionades, mentre que en el cas de les tesis, la seva presència és molt minsa. En canvi, els altres àmbits tenen una presència més normalitzada, puix evidencien en general i en totes les classificacions la seva vocació minoritària. Sembla, aleshores, com si hi hagués dues polítiques universitàries de recerca segons si es tracta de tesis o de projectes subvencionats per institucions alienes a la universitat.

En conseqüència, podríem dir que la recerca desenvolupada mitjançant les tesis doctorals està marcada, amb diferència, per la presència majoritària i a molta distància de les didàctiques especials; per tant, podem afirmar, observant les altres xifres, que aquest tipus de recerca posseeix una orientació eminentment escolar, si bé, al mateix temps, és també, significatiu l'interès pels aspectes menys formals de l'educació (si conjuntem els

àmbits de l'educació no formal, pedagogia social i aspectes socials de l'educació, conformen el 20,5 % de les temàtiques tractades en les tesis).

Els àmbits més minoritaris quant a tesis es reiteren, en general, a les altres llistes contemplades (llibres, articles i recerques subvencionades).

4.1. Anàlisi per descriptors

A continuació indicarem els descriptors que hem utilitzat per definir més concretament les tesis identificades. El primer que es denota és que els descriptors transformen moltes de les coses esmentades fins ara, de tal manera que pel seu nombre el panorama dels àmbits quedaria així definit (taules 23, 24 i 25):

A cop d'ull podem dir que les dues primeres categories —que contemplen deu àmbits— són les que més interdisciplinarietat possibiliten en la recerca pedagògica feta a Catalunya, de tal manera que val afirmar que l'esmentada recerca té un biaix eminentment didactista i curricular, puix que entre l'àmbit específic del currículum i les didàctiques especials s'aconsegueix la xifra de noranta-sis descriptors, que sobre el total de tres-cents

TAULA 23

Àmbits amb més del triple de descriptors que de tesis

Àmbit	Nombre
Desenvolupament curricular	63 descriptors sobre 15 tesis
Educació per nivells	26 descriptors sobre 4 tesis
Psicopedagogia	17 descriptors sobre 5 tesis

TAULA 24

Àmbits al voltant del doble de descriptors que de tesis

Àmbit	Nombre
Avaluació	28 descriptors sobre 11 tesis
Tecnologia educativa	21 descriptors sobre 8 tesis
Professorat i professionals de l'educació	32 descriptors sobre 15 tesis
Formació professional	13 descriptors sobre 6 tesis
Aspectes socials de l'educació	24 descriptors sobre 12 tesis
Educació no formal	27 descriptors sobre 15 tesis
Didàctiques especials	33 descriptors sobre 24 tesis

TAULA 25

Àmbits amb un nombre reduït de descriptors

Àmbits	Nombre
Organització educativa	14 descriptors sobre 10 tesis
Història de l'educació	7 descriptors sobre 5 tesis
Educació especial	6 descriptors sobre 4 tesis
Pedagogia social	8 descriptors sobre 7 tesis
Política i planificació de l'educació	3 descriptors sobre 2 tesis
Educació comparada	2 descriptors sobre 1 tesis
Teoria de l'educació	14 descriptors sobre 14 tesis

trenta-vuit fa que més del 28 % de les recerques tinguin a veure amb qüestions didàctiques. Si volem donar a aquest àmbit una expressió més àmplia —tot afegint l'àmbit de l'avaluació i el de la tecnologia educativa—, el seu impacte arribaria quasi al 43 % de descriptors, tot refermant, una vegada més, la inclinació escolar i didacticocurricular com la tendència interdisciplinària més important en el si de les motivacions investigadores desenvolupades al voltant de les tesis doctorals. L'altre nucli d'interès, però ja a molta distància, estaria conformat per les qüestions socials i no formals de l'educació, que reuniria al voltant de cinquanta-nou descriptors, amb una presència d'un 17,45 % del total. Per acabar, podríem parlar d'un tercer nucli, representat pels estudis referits als nivells del sistema educatiu —inclòs, és clar, el de la formació professional—, amb un total de trenta-nou descriptors, o sia, l'11,53 % del total.

Finalment, volem cridar l'atenció sobre el tercer grup d'àmbits que representen aquí els que menys nivell d'interdisciplinarietat presenten i, per tant, els que més tancats estan sobre si mateixos. És clar que aquest fet també pot significar un major nivell d'autonomia en recerques pròpies, així com un alt grau d'especificitat temàtica. El cas de la teoria de l'educació és en aquest sentit paradigmàtic.

Una presentació dels àmbits més interdisciplinaris ens donaria el següent nombre concret de descriptors (taula 26).

Els altres descriptors ja molt minoritaris són: tutoria, investigació-acció, literatura, amb dues tesis cadascun, i material didàctic, psicomotricitat, continguts, llibres de text, resolució de problemes, i estils cognitius, amb una sola tesi.

Com es veu, és un àmbit molt centrat en tres grans qüestions, a saber el currículum, l'educació moral i la innovació educativa, que cobreixen més de la meitat dels descriptors de l'àmbit. A part d'això, trobem una gran diversitat temàtica, ja que

TAULA 26
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics

Descriptors	Recerques
Currículum	12
Educació moral	12
Innovació educativa	9
Educació intercultural	4
Competències	4
Educació física	4
Educació estètica	3

s'han emprat setze descriptors per definir tots els treballs relacionats amb aquest àmbit.

En l'àmbit de l'educació per nivells considerem del tot normal la seva concentració en pocs descriptors (taula 27), que ve donada per la mateixa identitat de l'àmbit; d'altra banda, advertim que les tesis s'interessen per les darreres novetats legislatives, ja que tant l'ensenyament secundari, com la universitat han estat en aquests anys motiu de profundes revisions legislatives.

El que sorprèn de l'àmbit de la psicopedagogia (taula 28) és que, malgrat el seu elevat nombre de descriptors (d'acord amb l'escàs nombre de tesis doctorals que presenta i vista l'amplitud temàtica que aporta la qüestió psicopedagògica), presenta una gran concentració temàtica que no deixa de sorprendre ja que, per exemple, un sol descriptor —aprenentatge— ocupa més d'una tercera part de tots els descriptors de l'àmbit, la qual cosa, d'altra banda, ens referma en l'interès fonamentalment didactista de la recerca en les tesis doctorals, ja que es tracta del descriptor més pròxim a les tasques didàcti-

TAULA 27
Educació per nivells

Descriptors	Recerques
Ensenyament secundari	13
Ensenyament universitari	7
Educació primària	3
Educació general bàsica	1
Batxillerat	1
Nivells d'educació	1

TAULA 28
Psicopedagogia

Descriptors	Recerques
Aprenentatge	6
Processos cognitius	3
Orientació	3
Diferències sexuals	2
Adolescència	1
Creativitat	1
Educació emocional	1

TAULA 29
Avaluació

Descriptors	Recerques
Avaluació de programes	8
Avaluació de l'alumnat	4
Avaluació de centres	3
Avaluació de necessitats	3
Avaluació del professorat	3
Avaluació del sistema educatiu	3
Qualitat de l'educació	3
Avaluació institucional	1

ques. Els altres interessos majoritaris de l'àmbit també presenten un alt nivell de concentració en les temàtiques cognitives i la funció orientadora.

En canvi, i contràriament a l'àmbit de la psicopedagogia, en l'àmbit de l'avaluació (taula 29) trobem un interès temàtic molt equilibrat i ampli al mateix temps, ja que els tipus més importants d'avaluació estan contemplats gairebé amb la mateixa intensitat. En tot cas, l'excepció seria el biaix cap a l'avaluació de programes. El cas de l'avaluació institucional és emergent, però la seva relació directa amb l'avaluació de qualitat fa que aquesta temàtica estigui present al mateix nivell que les altres.

L'àmbit de la tecnologia educativa (taula 30) quasi triplica els descriptors assignats en relació amb el nombre de tesis (vuit). Podem dir que les recerques de les tesis es mouen en temes de caire molt general, puix gairebé tots els descriptors de l'àmbit tenen aquesta categoria, de tal manera que divuit d'a-

TAULA 30
Tecnologia educativa

Descriptors	Recerques
Noves tecnologies	6
Comunicació	5
Tecnologia educativa	4
Mitjans de comunicació	3
Educació a distància	2
Cinema	1

quests descriptors (noves tecnologies, comunicació, tecnologia educativa i mitjans de comunicació) impliquen el 85,7 % de tots els descriptors de l'àmbit. La conclusió que podríem treure és que manca un cert nivell d'especialització dins l'àmbit.

En l'àmbit del professorat i professionals de l'educació (taula 31) també trobem una gran concentració temàtica i un cert equilibri entre les diverses qüestions tractades. El cas de la docència ens mostra de bell nou el biaix didactista de què parlàvem abans.

L'àmbit de la formació professional (taula 32) presenta unes característiques oposades i complementàries a la vegada. Es tracta d'un àmbit molt generalista —amb sis descriptors d'aquest tipus— i al mateix temps presenta una certa especialització, si bé aquest cop és més de caire social que d'altre tipus (integració laboral, sortides, tallers ocupacionals, etc.), tot evidenciant que aquest grup d'àmbits i descriptors és el segon en importància, tal com ja s'ha dit.

En general l'àmbit dels aspectes socials de l'educació (taula 33) és un àmbit dispers (cinc descriptors diferents en dues o menys nominacions sobre un total de nou), però que si ens hi fixem ens dona una inclinació temàtica vers els problemes actuals de les societats multiculturals i amb alt nivell d'immigració. De

TAULA 31
Professorat i professionals de l'educació

Descriptors	Recerques
Formació inicial	9
Formació permanent	9
Pensament del professor	7
Docència	6
Educador social	1

TAULA 32
Formació professional

Descriptors	Recerques
Formació professional	6
Sortides professionals	3
Tallers ocupacionals	2
Integració sociolaboral	2

TAULA 33
Aspectes socials de l'educació

Descriptors	Recerques
Atenció a la diversitat	5
Integració ètnica	4
Gestió del conflicte	4
Integració social	3
Integració escolar	2
Voluntariat i ONG	2
Violència	2
Actituds	1
Educació familiar	1

fet, gairebé la majoria de descriptors es poden relacionar amb aquesta qüestió.

És indubtable que l'àmbit de l'educació no formal (taula 34) té un tema de referència com és ara la qüestió de l'educació d'adults, a la qual si afegim l'educació permanent ens donaria més del 44 % dels descriptors emprats per definir l'àmbit. A molta distància apareix tot el referit a la salut i a la pedagogia hospitalària, però que ja sols aportaria el 18,5 %. A part d'això, trobem un cert interès de caire generalista i una atomització temàtica de què sempre gaudirà aquest àmbit.

L'àmbit de les didàctiques especials (taula 35) és un àmbit molt extens i que, per tant, és normal trobar-hi una gran dispersió temàtica. Malgrat tot, és d'interès comprovar que els descriptors «de ciències» ocupen quasi el 25 % de l'àmbit, sols superat pels àmbits de caire lingüístic (27,27 %).

A continuació, i per tal de completar la qüestió de descriptors, inclourem els dels àmbits més minoritaris a fi que el lector disposi d'una informació el més completa possible. De totes maneres, el nombre reduït d'adscripcions ens obviarà de fer cap mena de comentari (taules de la 36 a la 42).

TAULA 34
Educació no formal

Descriptors	Recerques
Adults	11
Educació social	4
Pedagogia hospitalària	3
Educació per a la salut	2
Educació en el lleure	2
Educació ambiental	1
Educació permanent	1
Educació per al consum	1
Educació per a la pau	1
Educació cívica	1

TAULA 35
Didàctiques especials

Descriptors	Recerques
Didàctica de les matemàtiques	6
Didàctica de les ciències socials	5
Didàctica de la llengua i literatura	5
Didàctica de la llengua estrangera	4
Didàctica de l'expressió artística	3
Didàctica de la lectoescriptura	3
Didàctica de la música, de la filosofia	2
Didàctica de les ciències naturals	1
Didàctica de l'educació física	1
Didàctica de les ciències experimentals	1

TAULA 36
Organització educativa

Descriptors	Recerques
Organització de centres	6
Direcció de centres	3
Participació	3
Biblioteques	2

TAULA 37
Teoria de l'educació

Descriptors	Recerques
Filosofia de l'educació	6
Antropologia educativa	4
Epistemologia	2
Ideologia educativa	2

TAULA 38
Història de l'educació

Descriptors	Recerques
Història de l'educació	7

TAULA 39
Educació especial

Descriptors	Recerques
Educació especial	3
Disminuïts psíquics	2
Disminuïts sensorials (cecs)	1

TAULA 40
Pedagogia social

Descriptors	Recerques
Factors de risc	3
Serveis socials	2
Presons	1
Delinqüència	1
Tercera edat	1

TAULA 41
Política i planificació de l'educació

Descriptors	Recerques
Política educativa	2
Planificació educativa	1

TAULA 42
Educació comparada

Descriptors	Recerques
Educació comparada	2

En conseqüència trobem com a descriptors més nombrosos en el si de la recerca mitjançant tesis doctorals els de la taula 43.

TAULA 43
Descriptors més nombrosos

Descriptors	Recerques
Ensenyament secundari	13
Currículum	12
Educació moral	12
Adults	11
Formació inicial	9
Formació permanent	9
Innovació educativa	9
Avaluació de programes	8

5. ANÀLISI DE LA RECERCA SUBVENCIONADA

Cal començar afirmant que la recerca subvencionada, malgrat que la seva major part es du a terme en el si de les universitats, té a Catalunya una orientació prou diferent a la que hem vist fins ara per a les tesis de doctorat. Això ens possibilita aventurar la hipòtesi que el professorat universitari recerca de manera molt diferent en obtenir subvencions —en altres qüestions i amb un tarannà de més especialització— que quan porta a terme la direcció de les tesis doctorals. En efecte, en l'anàlisi de les recerques subvencionades trobem diferències molt explícites i que de forma breu podríem dir que són les següents: una major especialització —amb una quantitat molt minsa de descriptors, i, per tant, menys interdisciplinarietat—, àmbits de recerca prou diferents, en què destaca ara el de la tecnologia educativa, i més concretament les noves tecnologies de l'educació, que en el cas de les tesis, eren gairebé inexistentes. Finalment, una major concentració de la recerca en uns àmbits molts concrets.

De les cent setze recerques subvencionades, cal tenir present que seixanta-dues, és a dir, més de la meitat (53,4 %), corresponen sols a dos àmbits, a saber el de tecnologia educativa

(trenta-tres) i el de les didàctiques especials (vint-i-nou). Si hi afegim els dos següents, la psicopedagogia, que gairebé no era tractat en el cas de les tesis i ara es troba en el tercer lloc amb vint-i-vuit recerques, i els aspectes socials de l'educació que tenen nou recerques, tindrem en aquest conjunt dels quatre àmbits majoritaris noranta-nou recerques, que suposen el 85,3 % del total de la recerca subvencionada. Com es veu, no hi cap dubte de la concentració temàtica de què parlàvem i que està encapçalada per la tecnologia educativa, les didàctiques especials i la psicopedagogia, a molta distància dels aspectes socials de l'educació, per no parlar ja dels altres àmbits, que tenen gairebé categoria de residuals.

El cas de la tecnologia educativa el considerem del tot normal; de totes maneres, era la seva quasi total absència en el cas de les tesis el que més sorprenia, si bé potser recercar en aquest camp implica parlar d'uns mitjans econòmics que òbviament no estan a l'abast de tots els doctorands. Sigui com sigui, aquest tractament tan diferenciat entre recerques subvencionades i tesis ens mostra una manca de transferència investigadora entre ambdues fonts de recerca, com si els departaments universitaris no aprofitessin les línies de recerca encetades. És a dir, les recerques subvencionades no transfereixen, en general, línies d'investigació per les tesis. En canvi, el cas de les didàctiques especials és, una vegada més, una constant en la recerca pedagògica catalana, ja que sempre hem observat que es troba a un nivell, si no el més alt, si almenys a curta distància d'encapçalat el major nombre de recerques, tal com passa, de bell nou, en el cas de les recerques subvencionades.

Per àmbits, el nombre de recerques trobades, el resultat ha estat el següent (taules 44 i 45).

TAULA 44
Àmbits amb major densitat de recerca subvencionada

Àmbit	Recerques
Tecnologia educativa	33
Didàctiques especials	29
Psicopedagogia	28

En el cas de les tesis aquests àmbits eren els següents per ordre de nombre d'investigacions: didàctiques especials, desenvolupament curricular i aspectes didàctics, i professorat i professionals de l'educació, en una forquilla que anava de dinou a catorze tesis. O sia, tal com havíem anunciat, es donen prou diferències, ja que sols el cas de les didàctiques especials es repteix en ambdues llistes.

TAULA 45
Àmbits de caràcter intermedi

Àmbit	Recerques
Aspectes socials de l'educació	9

En el cas de les tesis l'àmbit d'aspectes socials de l'educació també es reitera com de tipus intermedi, si bé acompanyat per d'altres (avaluació, educació no formal, organització educativa, tecnologia educativa, teoria de l'educació, etc.). Es demostra que la recerca subvencionada està més concentrada quant a temàtiques d'estudi i que gaudeix d'interessos prou diferents. El cas de la tecnologia educativa és, creiem, paradigmàtic, ja que del primer lloc que ocupa en la recerca subvencionada, en la llista de tesis era sols el novè àmbit més treballat.

A partir d'aquí podem dir que els altres àmbits gairebé són residuals (taula 46).

TAULA 46
Àmbits de caràcter intermedi

Àmbit	Recerques
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics	5
Pedagogia social	5
Professorat i professionals de l'educació:	3
Teoria de l'educació	2
Educació no formal	1
Història de l'educació	1

Els altres set àmbits —avaluació, educació comparada, educació especial, formació professional, educació per nivells, política i planificació de l'educació, i organització educativa— no presenten cap recerca subvencionada en la nostra tasca d'identificació, la qual cosa implica parlar de més d'un 41 % dels àmbits que ens resten inèdits en aquest tipus de recerca. Cal suposar que hi ha dades que no han arribat a les nostres mans.

El cas de l'educació especial continua sent, com a mínim, sorprenent, puix des de fa anys està en el centre de les polítiques educatives (suport a les diferències, programes d'integració, etc.) i dels interessos socials, però a la vegada no s'adverteix cap institució que subvencioni les recerques d'aquest tipus o en tot cas no s'han presentat projectes acceptables, la qual cosa seria difícilment justificable.

Potser caldria fer una reflexió més, i és que, si ajuntem les dades dels àmbits més característicament no escolars, és a dir,

el dels aspectes socials de l'educació, el de l'educació no formal i el de la pedagogia social, ens trobaríem amb un nucli de temàtica investigadora d'una certa importància, puix les seves quinze recerques conformarien un àmbit prou dens, amb gairebé un 13 % de les recerques totals, i que tindrien com a element comú l'interès a investigar aspectes pedagògics —socials i no formals— que no afecten directament la qüestió escolar.

Malgrat tot, creiem que el canvi d'orientació d'aquest tipus de recerca en referència al de les tesis doctorals és prou clar, i confirma el que havíem dit al principi: major concentració temàtica, menys interdisciplinarietat, més especialització, normalització d'àmbits com el de la psicopedagogia i el de les noves tecnologies i —excepte les didàctiques especials, que mantenen el seu nivell— dispersió i minimització dels altres àmbits. Per exemple, aquí per cent setze projectes subvencionats ens hem trobat amb cent trenta-tres descriptors, la qual cosa implicaria una mitjana per recerca d'1,14 descriptors. En canvi, en el cas de les tesis doctorals, per cent cinquanta-sis tesis hem trobat tres-cents trenta-vuit descriptors, la qual cosa ens dóna una densitat de 2,16, o sia, quasi el doble que pel cas de les recerques o projectes subvencionats.

5.1. Anàlisi dels descriptors

A continuació, i tal com també hem fet en el cas de les tesis doctorals, indicarem els descriptors que hem utilitzat per definir en concret els àmbits de les recerques. Cal dir que solament analitzarem els àmbits amb més de cinc recerques, ja que els més minoritaris ens donen resultats no significatius.

Com hom pot comprovar, la tendència a la concentració temàtica també es demostra en el si de l'àmbit de la tecnologia educativa (taula 47), ja que el 57 % està concentrat en la recerca sobre les noves tecnologies.

En l'àmbit de les didàctiques especials (taula 48) ens trobem, més o menys, amb els mateixos interessos investigadors

TAULA 47
Tecnologia educativa

Descriptors	Recerques
Noves tecnologies	16
Educació a distància	7
Tecnologia educativa	4
Comunicació	1
<i>Total</i>	28

que en el cas de les tesis, malgrat que ara el nombre sigui molt més gran. Cal advertir també el nivell de concentració temàtica, ja que la recerca sobre la didàctica de la llengua i literatura i les didàctiques referides a les ciències (experimentals, matemàtiques i naturals) ens donen vint investigacions, gairebé el 77 %.

TAULA 48
Didàctiques especials

Descriptors	Recerques
Didàctica de les ciències socials	2
Didàctica de la llengua i la literatura	9
Didàctica de les ciències experimentals	5
Didàctica de les matemàtiques	4
Didàctica de l'expressió artística	2
Didàctica de la lectoescriptura	1
Didàctica de les ciències naturals	2
Didàctica de la tecnologia	1
<i>Total</i>	26

L'àmbit de la psicopedagogia (taula 49) el veiem ara emergent en comparança amb el nivell que assolía en el cas de les tesis. També evidenciem cert nivell de concentració: és el cas dels descriptors «Processos cognitius» i «Adolescència», que conformen el 50 % de tots els descriptors de l'àmbit, així com una certa dispersió que arriba a sis temàtiques diferents.

TAULA 49
Psicopedagogia

Descriptors	Recerques
Processos cognitius	5
Aprenentatge	3
Orientació	1
Joc	1
Adolescència	2
Infància	2
Coeducació	1
Superdotats	1
<i>Total</i>	16

Un àmbit tan ampli —el del desenvolupament curricular i aspectes didàctics (taula 50)— amb sols vuit descriptors diferents ens evidencia un cop més la tendència a l'especialització de les recerques subvencionades.

TAULA 50
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics

Descriptors	Recerques
Curriculum	3
Innovació educativa	3
Educació moral	3
Literatura	3
Rendiment acadèmic	2
Educació física	2
Educació intercultural	2
Tècniques d'estudi	1
<i>Total</i>	19

Com en el cas de les tesis, la qüestió de l'emigració i la seva problemàtica ocupa una gran part de l'interès de l'àmbit dels aspectes socials de l'educació (taula 51).

TAULA 51
Aspectes socials de l'educació

Descriptors	Recerques
Minories	3
Bilingüisme	2
Integració escolar	2
Integració social	2
Educació familiar	2
Actituds	1
<i>Total</i>	12

La recerca en l'àmbit del professorat i professionals de l'educació (taula 52) està decantada vers els estudis de la formació inicial juntament amb certa diversitat temàtica.

El més destacable de l'àmbit de la pedagogia social (taula 53) és el seu equilibri temàtic, i en el fons podríem parlar, una

TAULA 52
Professorat i professionals de l'educació

Descriptors	Recerques
Formació inicial	3
Pensament del professor	2
Formació permanent	1
Docència	1
<i>Total</i>	7

TAULA 53
Pedagogia social

Descriptors	Recerques
Menors	2
Delinqüència	2
Educació a les presons	2
<i>Total</i>	6

vegada més, d'una mínima dispersió quant a temes tractats. Pel que fa als altres àmbits, les xifres són tan minses que gairebé no podem extreure'n conclusions significatives; de totes maneres, plantejarem una anàlisi diferent per tal de veure la importància que han tingut aquests àmbits minoritaris quant a la seva interdisciplinarietat.

Primerament destaca l'àmbit de l'educació no formal que, si bé sols té una recerca pròpia, ens trobem amb sis citacions de descriptors per part d'altres recerques, la qual cosa ens fa pensar que ha estat un àmbit d'aplicació o de contextualització d'altres recerques. Potser en menys intensitat també podríem dir el mateix de l'àmbit del professorat i professionals de l'educació, que sols en tres recerques ha aconseguit set nominacions de descriptors, la qual cosa implica que és un àmbit més tractat des dels altres que no per si mateix.

També cal fer esment dels àmbits d'avaluació i d'educació especial, que no tenen substantivament cap recerca, però a la vegada es constaten quatre descriptors per a cadascun, la qual cosa implica pensar que han estat temes tractats de manera subsidiària en unes altres recerques. Les altres àrees que no tenen recerca pròpia mostren també mínimes citacions de descriptors, ja que l'educació per nivells sols en té tres —o sia de recerques que han estudiat temes concrets en el si d'un dels nivells del sistema educatiu—; la formació professional és un cas

paral·lel a l'anterior, sols en té un, igual que l'àmbit de política i planificació educativa.

En concret els descriptors de les àrees menors són els que hi ha a continuació (taules de la 54 a la 56).

TAULA 54
Educació no formal

Descriptors	Recerques
Educació ambiental	2
Educació social	1
Intervenció socioeducativa	1
Educació d'adults	1
Pedagogia hospitalària	1

TAULA 55
Avaluació

Descriptors	Recerques
Avaluació de programes	1
Avaluació de l'alumnat	1
Avaluació de necessitats	1
Qualitat de l'educació	1

TAULA 56
Educació especial

Descriptors	Recerques
Educació especial	3
Sords	1

L'educació per nivells té tres descriptors repartits igualment entre ensenyament universitari, secundari i infantil. Teoria de l'educació, formació professional i política i planificació educativa: el primer àmbit té dos descriptors i els altres un cadascun. Per finalitzar, cal dir que els àmbits d'educació comparada i organització educativa, a més de no tenir cap investigació, no presenten cap tipus de descriptors en els altres àmbits, de manera que queden orfes de qualsevol interès en el si de la recerca subvencionada.

Els descriptors més nombrosos han estat els següents (taula 57).

TAULA 57
Descriptors més nombrosos

Descriptors	Recerques
Noves tecnologies	16
Didàctica de la llengua i la literatura	9
Educació a distància	7
Didàctica de les ciències experimentals	5
Processos cognitius	5

Com es veu, es tracta de descriptors que pertanyen als àmbits majoritaris, ja que dos són, respectivament, de caire tecnològic-educatiu i de les didàctiques especials, i l'altre és de l'àmbit de la psicopedagogia, o sia, dels tres àmbits de major densitat de recerques. Les altres freqüències són tant minses —menys de quatre— que no donen possibilitat de cap tipus d'anàlisi.

6. ANÀLISI GENERAL

6.1. Evolució cronològica

L'evolució anual del nombre de recerques identificades amb data de finalització durant els set anys analitzats ens dona la taula 58 i la figura 7.

TAULA 58
Temporalització de les recerques

Any	Recerques
1996	71
1997	54
1998	78
1999	65
2000	78
2001	86
2002	70
Sense identificar	25

La seqüència assenyalada un major increment de recerca al voltant dels anys 2000 i 2001, amb un clar descens a partir d'aquest moment, la qual cosa possiblement té relació amb la finalització de la implantació de la reforma educativa que portà la LOGSE el 1990.

Unes taules de síntesi de totes les dades recollides són les presentades tot seguit (taules 59 i 60), a partir de les quals podem fer certes consideracions de caire general.

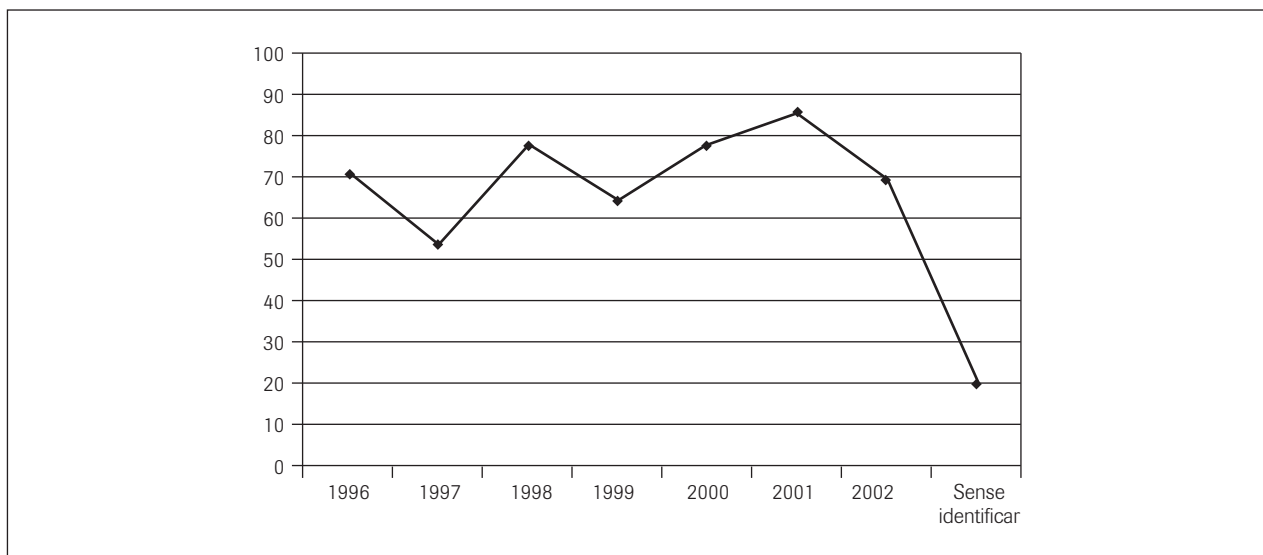

FIGURA 7. Temporalització de les recerques.

TAULA 59
 Relació d'àmbits tractats en el període 1990-1995 i 1996-2002

Àmbit	Report 1990-1995	Publicacions 1996-2002	Projectes 1996-2002	Tesis 1996-2002	Total 1996-2002
Àmbits més tractats	Didàctica especial Psicopedagogia Desenvolupament curricular Educació per nivells Educació no formal Tecnologia educativa	Didàctiques especials Història de l'educació Aspectes socials de l'educació Psicopedagogia Avaluació Teoria de l'educació Desenvolupament curricular	Tecnologia educativa Didàctiques especials Psicopedagogia Aspectes socials de l'educació Avaluació	Didàctiques especials Desenvolupament curricular Professorat i professionals de l'educació Teoria de l'educació	Didàctiques especials Psicopedagogia Tecnologia educativa Aspectes socials de l'educació
Àmbits de tractament mitjà	Avaluació Organització educativa Professorat i professionals de l'educació Aspectes socials de l'educació Formació professional	Tecnologia educativa Educació especial Professorat i professionals de l'educació	Desenvolupament curricular Pedagogia social Educació per nivells	Educació no formal Aspectes socials de l'educació Avaluació Organització educativa Tecnologia educativa Història de l'educació Psicopedagogia	Desenvolupament curricular Història de l'educació Teoria de l'educació Avaluació
Àmbits menys tractats	Educació especial Política i planificació educativa Teoria de l'educació Pedagogia social Història de l'educació Educació comparada	Pedagogia social Educació no formal Organització educativa Educació comparada Formació professional Educació per nivells Política i planificació educativa	Professorat i professionals de l'educació Teoria de l'educació Educació no formal Educació especial Història de l'educació Formació professional Política i planificació educativa	Pedagogia social Educació especial Educació per nivells Formació professional Política i planificació educativa Educació comparada	Professorat i professionals de l'educació Educació no formal Pedagogia social Organització educativa Educació especial Política i planificació educativa Formació professional Educació comparada Educació per nivells

TAULA 60
Nombre de recerques identificadores en articles, llibres, tesis i projectes

Àmbit	Articles	Llibres	Tesis	Projectes	Total
Aspectes socials de l'educació	17 (38,6 %)	6 (13,6 %)	12 (27,2 %)	9 (20,4 %)	44 (8,3 %)
Avaluació	15 (48,3 %)	5 (16,1 %)	11 (35,4 %)	0 —	31 (5,8 %)
Desenvolupament curricular i aspectes didàctics	9 (26,4 %)	5 (14,7 %)	15 (44,1 %)	5 (14,7 %)	34 (6,4 %)
Didàctiques especials	55 (47,8 %)	7 (6,0 %)	24 (20,8 %)	29 (25,2 %)	115 (21,8 %)
Educació comparada	7 (77,7 %)	1 (11,1 %)	1 (11,1 %)	0 —	9 (1,7 %)
Educació especial	10 (71,4 %)	0 —	4 (28,5 %)	0 —	14 (2,6 %)
Educació no formal	3 (15,7 %)	2 (10,5 %)	13 (68,4 %)	1 (5,2 %)	19 (3,6 %)
Educació per nivells	4 (50,0 %)	0	4 (50,0 %)	0	8 (1,5 %)
Formació professional (inicial i contínua)	3 (33,3 %)	0	6 (66,6 %)	0	9 (1,7 %)
Història de l'educació	17 (50,0 %)	11 (32,3 %)	5 (14,7 %)	1 (2,9 %)	34 (6,4 %)
Organització educativa	4 (23,5 %)	3 (17,6 %)	10 (58,8 %)	0	17 (3,2 %)
Pedagogia social	6 (33,3 %)	0	7 (38,8 %)	5 (27,7 %)	18 (3,4 %)
Política i planificació educativa	8 (72,7 %)	1 (9,0 %)	2 (18,1 %)	0	11 (2,0 %)
Professorat i professionals de l'educació	5 (20,8 %)	1 (4,1 %)	15 (62,5 %)	3 (12,5 %)	24 (4,5 %)
Psicopedagogia	19 (34,5 %)	3 (5,4 %)	5 (9 %)	28 (50,9 %)	55 (10,4 %)
Tecnologia educativa	9 (17,3 %)	2 (3,8 %)	8 (15,3 %)	33 (63,4 %)	52 (9,8 %)
Teoria de l'educació	6 (18,8 %)	11 (33,3 %)	14 (42,4 %)	2 (6,0 %)	33 (6,2 %)
<i>Total</i>	197 (37,3 %)	58 (11,0 %)	156 (29,6 %)	116 (22,0 %)	527 (100,0 %)

6.2. Comparació dels resultats del report 1990-1995 amb l'actual report

La situació de la recerca a Catalunya en el canvi de segle es presenta molt centrada vers les didàctiques especials (21,8 % del total), de tal manera que els dos àmbits que la segueixen en ordre d'importància no tenen junts un nombre tan important de recerques (psicopedagogia i tecnologia educativa, amb cent set recerques, el 20,35 %). Una explicació d'aquesta situació pot venir donada per la incorporació de les escoles de magisteri a les facultats universitàries. De totes maneres cal tenir en compte que aquests tres primers àmbits ocupen més del 42 % de la recerca pedagògica a Catalunya, la qual cosa creiem que és prou definidora de la investigació que es desenvolupa entre nosaltres. Ara bé, aquesta perspectiva canvia substancialment si ens centrem en nuclis temàtics, tal com veurem a continuació.

Si a les recerques estrictes de didàctiques especials li afegim el bloc, en gran part també didàctic, corresponent als àmbits de desenvolupament curricular i avaluació, que suposen el 12,3 % del total, tindríem un total de recerques didàctiques de més del 34 %.

Amb tot, cal destacar el protagonisme en aquests darrers anys de la recerca en els aspectes no escolars de l'educació, ja que el conjunt d'àmbits referits a aquestes qüestions —aspectes socials de l'educació, pedagogia social i educació no formal— s'apropa al 16 % del total de la recerca identificada. Cal significar en aquest context l'augment dels aspectes socials de l'educació que trobem ara al quart lloc de la recerca desenvolupada a Catalunya en aquests anys.

Cal ressaltar també la presència significativa dels àmbits més culturals de l'educació, ja que la teoria de l'educació i la història de l'educació arriben a assolir al voltant del 12,7 % de les recerques.

A molta distància trobaríem l'àrea del professorat amb un 4,5 %, l'organització educativa amb un 3,2 %, i l'educació per nivells, que, conjuntament amb la formació professional, ens donaria un grup que representaria també el 3,2 %. Per tant, hi ha uns nuclis fonamentals que protagonitzen la recerca a Catalunya, molt allunyats de les altres temàtiques.

A partir d'aquí les xifres són encara més residuals, ja que l'educació especial representaria el 2,6 % de la recerca, la política i planificació educativa el 2 %, l'educació comparada l'1,7 %, igual que la formació professional. D'aquí podem extreure un fet que considerem rellevant i és el fet que malgrat les noves polítiques d'integració o d'estendre arreu l'ensenyament secundari i la formació professional, ens trobem que els seus àmbits respectius —educació especial, formació professional i educació per nivells— no denoten la importància social i política que tenen

aquestes qüestions, ja que sols conformen el 5,8 % de la nostra recerca pedagògica. Hem d'advertir, no obstant això, que l'apartat d'educació per nivells es podria veure sensiblement augmentat forçant una mica l'assignació de les recerques, perquè moltes fan referència a un nivell educatiu concret.

La història de l'educació, però especialment la teoria de l'educació i en part l'educació especial, s'evidencien com els àmbits més independents respecte de la recerca universitària (tesis i recerca subvencionada).

En definitiva, i per nuclis, una classificació de la recerca pedagògica a Catalunya obeiria a l'ordre següent (taula 61).

TAULA 61
Classificació de la recerca pedagògica

Àmbit	Percentatge
Didàctiques especials	21,82
Aspectes socials i no formals de l'educació	15,37
Aspectes teoricohistòrics de l'educació	12,71
Nucli didacticocurricular i avaluatiu	12,33
Psicopedagogia	10,43
Tecnologia educativa	9,86

Aquests nuclis cabdals conformen el 82,52 % del total de la recerca a Catalunya. Si ho comparem amb els resultats obtinguts per al període 1990-1995, obtindrem la situació de la taula 62.

TAULA 62
Àmbits més nombrosos

1990-1995	1996-2002
Didàctiques especials	Didàctiques especials
Psicopedagogia	Psicopedagogia
Desenvolupament curricular	Tecnologia educativa
Educació per nivells	Aspectes socials de l'educació
Educació no formal	Desenvolupament curricular
Tecnologia educativa	Història de l'educació

D'aquesta comparança podem extreure les conclusions següents:

— la permanència com a àmbits més treballats al llarg de dotze anys de les didàctiques especials i de la psicopedagogia.

De totes maneres, el nombre de recerques pròpies de les didàctiques especials duplica de molt el nombre de les de l'àmbit de la psicopedagogia;

- en un destacable tercer lloc de la segona llista hi ha la tecnologia educativa, que sols està a tres recerques d'ocupar el segon lloc, la qual cosa demostra la creixent importància d'aquest àmbit en els darrers anys;

- es manté amb regularitat en un nivell mitjà l'àmbit dels aspectes curriculars i didàctics;

- cal tenir present que hi ha canvis notables i significatius al 33 % dels àmbits més nombrosos quant al seu nombre de recerques, ja que tant l'educació per nivells com l'educació no formal han desaparegut de la classificació en benefici dels aspectes socials de l'educació i de la història de l'educació, que ha aconseguit en aquests darrers anys una remuntada digna de ser ressenyada;

- el cas de la substitució de l'educació no formal pels aspectes socials de l'educació es podria explicar per l'interès que ara es tenen pels fenòmens com la immigració, el contacte intercultural, així com els problemes socials que comporten, la qual cosa ha fet que les temàtiques de l'educació no formal, més pròpies de l'Estat del benestar, no motivin tant els investigadors.

Si analitzem ara la situació en els dos períodes estudiats en relació amb els àmbits menys treballats, ens trobarem amb les classificacions següents (taula 63).

TAULA 63
Àmbits menys nombrosos

1990-1995	1996-2002
Educació especial	Organització educativa
Política i planificació educativa	Educació especial
Teoria de l'educació	Política i planificació educativa
Pedagogia social	Formació professional
Història de l'educació	Educació comparada
Educació comparada	Educació per nivells

D'aquesta comparança podem concloure dient que:

- es donen més canvis d'interessos entre les recerques minoritàries que no pas en les majoritàries, les polítiques de les quals sembla que tenen més continuïtat. Aquí, els canvis són molt més significatius, ja que afecten el 66 % dels àmbits, de manera que es donen modificacions espectaculars;

- el cas més paradigmàtic pot ser l'educació per nivells, que fins al 1995 era el quart àmbit més desenvolupat i ara és el darrer dels disset àmbits analitzats, tot i la consideració que sobre

aquest àmbit fèiem anteriorment;

- és també prou significatiu que àmbits de tanta importància pedagògica com ara l'organització educativa o la formació professional, que es mantenen en posicions intermèdies en l'estudi anterior, siguin ara àmbits de recerca baixa;

- en canvi, i en contrapartida, dos àmbits absolutament minoritaris com eren la història de l'educació i la teoria de l'educació han deixat, en aquests darrers anys, no sols la cua de la freqüència de recerca, sinó que s'han enfilat a la part més alta de la classificació, de tal manera que, tal com ja hem vist, la història de l'educació és en aquest moment el cinquè àmbit més treballat (amb el mateix nombre de recerques que el del desenvolupament curricular), i el de la teoria de l'educació seria el sisè, amb sols una recerca menys que els dos àmbits que el precedeixen. També cal assenyalar, però, que no sempre hi hauria unanimitat de criteri en l'assignació d'algunes recerques a la teoria de l'educació, que per a alguns és equivalent a la filosofia de l'educació, no així per als membres de l'equip que ha fet aquest estudi;

- la desaparició de la pedagogia social com un dels àmbits menys treballats ens sembla normal, vista la importància que han anat assolint les seves temàtiques;

- en conseqüència, sols podem parlar de tres constants minoritàries en el si de la recerca pedagògica a Catalunya, ja que són àmbits que s'estan reiterant com a molt febles des de l'any 1990; ens referim a l'educació comparada, a la política i planificació educativa i a l'educació especial, que, si fa no fa, es mantenen amb molt poques variacions en situacions semblants.

7. ANÀLISI DE LA RECERCA EDUCATIVA DES DE LA INFORMACIÓ DE LES UNIVERSITATS

Descriurem a continuació el potencial en recerca educativa que tenim a les nostres universitats, expressat en termes de recursos humans (personal docent i investigador), organismes amb capacitat investigadora (departaments i instituts de ciències de l'educació [ICE]) i grups de recerca reconeguts. Hi afegim algun element, com és el nombre de trams de recerca obtinguts en el període que és objecte d'aquest estudi, per tal de tenir algun indicador (evidentment indirecte) de la qualitat dels resultats derivats de l'esforç investigador.

La informació que expressem a continuació ha estat derivada de l'anàlisi de les dades cedides per les universitats, com a resposta a una carta enviada pel grup encarregat d'aquest treball i enviada a totes les universitats de Catalunya. Malauradament no totes han respost a la petició formulada ni tampoc se'ns han facilitat totes les dades que demanàvem. La informa-

ció següent, per tant, queda limitada a les universitats que han correspost a la petició formulada i, per tant, té un abast limitat; amb tot, es presenta la informació disponible en justa correspondència a les universitats que l'han facilitada i que concretament són les següents: UB, UAB, Universitat de Lleida (UdL), UOC i Universitat Ramon Llull (URL).

7.1. Recursos humans

D'aquest apartat només tenim les dades que aporten les dues grans universitats (UB i UAB) i podem afirmar que entre les dues sobrepassen els cinc-cents setanta professors. Això suposa aproximadament el 80 % del professorat de Catalunya dedicat a l'educació i, per tant, amb capacitat i obligació d'aportar reflexió investigadora en aquest camp.

7.2. Organismes reconeguts oficialment amb capacitat de desenvolupar recerca pedagògica i didàctica

Els departaments i els ICE són els organismes reconeguts oficialment i el seu nombre varia d'acord amb la grandària de la universitat on estan ubicats. Així, la UB té inscrits vuit departaments a la Facultat de Pedagogia i a la Facultat de Formació del Professorat, la UAB en té sis a la Facultat de Ciències de l'Educació i la resta acostumen a tenir-ne dos.

Quant als ICE n'hi ha un per universitat, exceptuant les privades que no en tenen.

7.3. Trams de recerca oficialment reconeguts

Respecte d'aquest apartat només tenim la informació de la UAB, que declara que en el període 1998-2003 han estat reconeguts trenta-tres trams de recerca al seu professorat, i la de la UdL, que en declara dos.

7.4. Grups de recerca reconeguts per les universitats

No totes les universitats tenen polítiques orientades a la consolidació dels grups de recerca propis. En el nostre cas, les universitats que van contestar a la nostra demanda sobre aquest tema van ser la UB, la UAB i la UdL.

La UB té disset grups amb algun tipus de reconeixement específic i dedicats a la recerca educativa. Vuit en té la UAB, nou

la URL i quatre la UdL. Cal pensar que el nombre de grups actius en la resta deu ser similar, tot tenint en compte la grandària de la universitat en qüestió.

7.5. Els grups de recerca adscrits per àmbits

Els grups de recerca reconeguts per les universitats constitueixen un indicador fonamental del potencial d'investigadors que suposadament estan treballant en cadascun dels àmbits de recerca que hem fet servir en la nostra anàlisi general.

Considerem, per tant, important afegir aquesta mirada per tal d'aportar més informació en l'establiment de les línies i els àmbits prioritaris a Catalunya.

Presentem els àmbits tractats fins ara ordenats d'acord amb la quantitat de recerques identificades que hi corresponen, i situem en cadascun els grups de recerca que considerem que generen treballs adscrits a la seva línia investigadora.

Didàctiques especials

- Llenguatge
- Habilitats Lingüístiques
- Didàctic-Dhiges
- Didpatri
- Grerling
- Grfonapl
- Crecim

Psicopedagogia

- Grop
- Avaluació Psicològica, Personalitat i Diferències Individuals
- Cognició i Context

Tecnologia educativa

- Ticap
- Multimed
- Telemats-Telemat
- Vall2002-vall
- Cervirtu
- DIM
- Comunicació i Educació
- Aplicacions Informàtiques en Educació

Aspectes socials de l'educació

- Plurilingüisme, Interculturalitat i Educació
- Educació i Seguretat Viàries
- Educació i Treball

- Oportunitats Educatives
- Diversitat i Multiculturalitat

Desenvolupament curricular i aspectes didàctics

- Edumulti
- FimjImm2
- Gadedifi

Teoria de l'educació

- Dimensió Europea de l'Educació
- Diàleg Interreligiós
- Edumoral

Professorat i professionals de l'educació

- Valors, Centres Educatius i Formació del Professorat

Pedagogia social

- Grup de Recerca en Pedagogia Social

Educació no formal

- Salut i Escola
- Geresnet
- Grif 2002
- Socioedu

Formació professional

- Formació en les Organitzacions
- Transicions Acadèmiques i Laborals

Educació per nivells

- Educació Infantil.

7.6. Valoració de les dades de les universitats

Quant al potencial de recerca entenem que és molt elevat. De les dades analitzades estíem parlant d'uns vuit-cents professors investigadors i de més de cinquanta grups amb alguna dedicació a les tasques investigadores en el camp educatiu.

Si el nombre de recerques que després apareix no respon a aquesta potencialitat, cal preguntar-se sobre les polítiques de recerca de les universitats i de l'Administració, més orientades a desenvolupar i incentivar la recerca d'aquelles àrees incloses en el que denominaríem el nucli científic dur i que no incideixen de manera consistent i motivadora en el professorat de les àrees sociohumanístiques per tal de provocar un canvi substancial de cultura investigadora.

Si relacionem els àmbits amb els grups, observem que on hi ha un àmbit amb un conjunt important de grups de recerca, també es reflecteix en un considerable nombre d'investigacions. Cal només veure com els àmbits de les didàctiques específiques, la psicopedagogia i la tecnologia educativa, que agrupen el 42 % de les recerques, apleguen disset grups de recerca, que representa el 47 % del total de grups referenciats.

Tot i això, s'observen àmbits on hi ha una considerable densitat de treballs i que no tenen grups de recerca reconeguts per sustentar-los. Recordem que en el nostre anterior informe esmentàvem com l'existència de càtedres universitàries coincidía amb espais de desenvolupament de recerques, fet que quedava reflectit en el nombre de tesis i altres tipus de publicacions que s'hi agrupaven al voltant.

Entenem que aquesta situació es manté en alguna mesura, però que la realitat ha anat evolucionant en el sentit que els eixos d'activitat es van desplaçant de les càtedres als grups de recerca, amb tot el que això suposa de canvi, en el sentit que resulta més col·lectivitzat l'esforç investigador.

Entenem que els grups de recerca no haurien de ser simplement unitats administratives de recerca o estructures més eficients de l'activitat investigadora; haurien de constituir també espais de formació i desenvolupament professional del professorat universitari, especialment d'aquell més jove i inexpert.

Finalment, i per acabar aquesta part de la nostra reflexió sobre la recerca educativa, entenem que gràcies a aquesta emergent organització de la investigació a partir dels grups, resultarà més fàcil, si s'arriba a consolidar, d'establir un sentit més estructural i globalitzador de la recerca arreu del país, que permetria, en el marc d'unes polítiques més encertades, administrar més eficientment els recursos i, el que és més important, vincular, de veritat, la recerca a les necessitats del context socioeducatiu.

8. CONCLUSIONS I PROPOSTES

8.1. Conclusions

8.1.1. Publicacions

Els llibres i articles conformen el 48,3 % de la recerca efectuada a Catalunya, per la qual cosa és superada curiosament pels treballs universitaris (tesis i recerques), si bé també cal pensar que són aquests darrers els que alimenten els títols editats. A l'hora d'interpretar aquesta conclusió cal tenir ben present que solament s'han identificat aquelles publicacions que es referien directament a una recerca, ja que és ben sabut que el volum total d'investigacions fetes a Catalunya és molt més ampli.

Hi ha algunes diferències entre els àmbits segons si tractem de llibres o d'articles. Així, els àmbits que més ressò tenen en el cas dels llibres són la teoria i la història de l'educació, seguit per les didàctiques especials i els aspectes socials de l'educació. En canvi, els articles estan encapçalats pels àmbits següents: didàctiques especials, psicopedagogia, història de l'educació, aspectes socials de l'educació, avaluació, i educació especial. És a dir, entre llibres i articles es repeteixen tres àmbits, i a la vegada sorprèn l'aparició a la llista de l'educació especial, el nivell de la qual, a la recerca subvencionada i a les tesis, és gairebé testimonial. De la llista anterior es desprèn que la recerca en història de l'educació i en l'educació especial no està tan condicionada per la universitat. En canvi, pel que fa a la teoria de l'educació el punt feble són les recerques subvencionades.

Els àmbits menys tractats en llibres són els següents: pedagogia social, educació per nivells, formació professional, i educació especial, potser perquè les recerques en aquests àmbits no donen per a llibres de caire general o per a monografies amb un públic potencial.

Pel que fa als articles ens trobem també amb la formació professional i l'educació per nivells com a àmbits menys tractats. Curiosament els segueixen l'educació no formal i l'organització educativa. En el cas dels dos primers àmbits es podria trobar tal vegada una explicació en el fet que les seves temàtiques no solen ser tractades habitualment per les revistes d'àmbit universitari. En canvi, en el cas dels segons l'explicació podria raure en el fet de tractar-se d'àmbits on existeix molta publicació de caire reflexiu, però no tant d'estricta investigació.

8.1.2. Tesis doctorals

Es manté l'alt nivell de recerques en didàctiques especials seguit dels àmbits corresponents a desenvolupament curricular, professorat i professionals de l'educació i teoria de l'educació. En resum podem parlar d'una recerca centrada fonamentalment en qüestions i aspectes escolars, així com en les qüestions teòriques de l'educació. D'altra banda, la interdisciplinarietat està marcada pels descriptors següents, que són els que més han interessat en aquest context: ensenyament secundari, currículum, educació moral i educació d'adults.

Les mancances més preocupants donada la seva incidència directa sobre els objectius del sistema educatiu són les següents: educació especial, formació professional i política i planificació de l'educació.

Soprèn la manca d'interès pels àmbits de la tecnologia educativa i de la psicopedagogia, que són de gran actualitat i de gran desenvolupament en els altres tipus de recerques; a la vegada, també sorprèn el pes que en les tesis arriba a tenir la teoria de l'educació.

8.1.3. Recerca subvencionada

Els àmbits i les temàtiques més treballats, i per tant, en aquest cas, els que més interessin a les institucions són: tecnologia educativa, didàctiques especials, psicopedagogia i aspectes socials de l'educació. Si comparem aquesta llista amb la de les tesis, arribem a la conclusió que no hi ha transferència de les recerques subvencionades vers les tesis doctorals en els àmbits de la tecnologia educativa i de la psicopedagogia. Els aspectes socials de l'educació és l'única temàtica que es repeteix en ambdues classificacions.

Es manté l'alt nivell de recerca de les didàctiques especials i, per contra, sorprèn el gairebé nul paper de l'educació no formal entre les temàtiques subvencionades.

És significatiu comprovar com la tecnologia educativa encapçala la classificació en la recerca per projectes, a causa molt probablement de la consideració europea de ser línia preferent d'investigació.

Les mancances més preocupants considerem que són les que es donen en els àmbits de l'educació especial, la formació professional i la planificació educativa. De fet, és el mateix panorama que era present a les tesis doctorals, si bé ara hem d'afegir l'escàs nivell que mostra l'organització escolar.

Aquí ens trobem amb una major concentració temàtica que no pas en el camp de les tesis i, per tant, amb menys interdisciplinarietat i en conseqüència uns majors nivells d'especialització. Els àmbits de la tecnologia educativa i de la psicopedagogia es troben ara plenament normalitzats, de tal manera que juntament amb les didàctiques especials conformen el nucli important d'aquest tipus de recerca. Els altres àmbits estan, per contra, molt minimitzats amb una presència gairebé residual.

Finalment, cal dir que l'escàs interès interdisciplinari està protagonitzat pels tres àmbits principals i majoritaris, ja que els descriptors més freqüents són noves tecnologies, didàctica de la llengua i la literatura, educació a distància i processos cognitius.

8.2. Propostes

A la vista de les dades i les conclusions exposades, la comissió elaboradora d'aquest report creu que cal fer les recomanacions següents:

1. Donada la seva incidència sobre la pràctica educativa cal mantenir l'esforç investigador ja invertit en l'àmbit de les didàctiques especials. Alhora cal incrementar els esforços en els àmbits de la psicopedagogia i tecnologia educativa, ja que resulten bàsics en la societat del coneixement i en l'actualització en general del sistema educatiu.

2. En una societat actual de profundes transformacions en els àmbits familiar, escolar, econòmic i social cal reforçar la recerca vinculada a les qüestions socioeducatives.

3. En els anys futurs caldrà incidir encara més en les qüestions avaluatives, en la recerca sobre el professorat i en general en totes aquelles temàtiques relacionades amb la innovació i la qualitat de l'educació.

4. És d'interès, vist l'aprofundiment en les polítiques d'auto-govern i en la comarcalització territorial de Catalunya (o en el nou projecte de les «vegueries»), incidir significativament en les qüestions de política i planificació educativa i, subsidiàriament, en els aspectes comparatius de l'educació.

5. Resulta interessant el nivell assolit per la teoria de l'educació i la història de l'educació en el nostre àmbit, matèries de caire formatiu que se senten necessàries en una societat que es fa conscient de la seva diversitat i que viu una crisi de la funció de transmissió tant en el pla individual com comunitari. Potser en aquest sentit seria important reforçar, també, en el si de la teoria de l'educació, la recerca en antropologia de l'educació.

6. Cal una promoció ferma —i en aquest sentit les institucions subvencionadores de recerca s'han d'implicar de manera seriosa— dels àmbits propis de l'educació especial i la formació professional. En el cas de les universitats, a més, s'hauria d'incidir en els àmbits de l'organització educativa i l'educació per nivells.

7. Fóra desitjable una transferència més fluent entre les recerques subvencionades i les tesis doctorals, per tal de dotar de més eficiència els programes d'investigació dels departaments universitaris.

8. Segueix pendent la creació d'un organisme que coordini —no que realitzi— tota la recerca educativa feta a Catalunya, organisme que hauria de fomentar la recerca en els àmbits que siguin prioritaris en cada moment històric.

9. Cal reforçar l'esforç de les universitats per tal d'estructurar la recerca a partir d'incentivar la creació i consolidació de grups estables d'investigació. Aquesta acció permet racionalitzar les polítiques de recerca tant en l'àmbit de les mateixes universitats com en el conjunt del país.